

КАРАВАНБАШІ
ТУРКМЕНСЬКІ НАРОДНІ
КАЗКИ

Шкільна бібліотека української та світової літератури

Folk art (Folklore)

**Казки добрих сусідів.
Караванбаші. Туркменські
народні казки**

«ОМІКО»

УДК 398.2(575.4)

Folk art (Folklore)

Казки добрих сусідів. Караванбаші. Туркменські народні казки / Folk art (Folklore) — «ОМІКО», — (Шкільна бібліотека української та світової літератури)

Про те, як Ак-Памик знайшла сімох своїх братів, та про сина Бахаветдіна-верблюда, про Яртигулака, який був зростом у половину вуха, та про хороброго сироту йдеться у книжці «Караванбаші», куди увійшли найпопулярніші туркменські народні казки («Кривий ворон», «Сирота», «Сорок небилиць» та ін.). Більшість казок українською друкується вперше. Книжка розрахована на широке коло юних читачів.

УДК 398.2(575.4)

© Folk art (Folklore)

© ОМІКО

Содержание

Ак-Памик[1]	6
Син Бахаветдіна-верблюда[6]	12
Конец ознакомительного фрагмента.	17

Казки добрих сусідів. Караванбаші. Туркменські народні казки

© О. Р. Герман, переклад українською, упорядкування, 2019

© Я. А. Кісельова, ілюстрації, 2019

© Є. В. Вдовиченко, художнє оформлення, 2019

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2010

Ак-Памик¹

У давні часи жив один чоловік. У нього було семеро синів, а дочки не було. Якось дружина його знову завагітніла. Прошло дев'ять місяців, а сини того чоловіка, збираючись у той день на полювання, сказали батькові:

– Якщо народиться у нас сестра, то почепіть над воротами ляльку, а якщо брат, то сідло коня.

І поїхали в степ. Народилася у жінки дочка, і батько почепив над воротами ляльку. Але один із сусідів був недругом сім'ї братів. Він одразу ж зняв ляльку і замість неї почепив сідло коня. Повернулися брати з полювання, подивилися і закричали:

– На жаль, над воротами висить сідло! Значить, знову народився брат! Не будемо тут більше жити!

Покинули брати поселення і подалися в гори. Там вони облаштували житло в печері: вдень полювали, а увечері поверталися додому, їли і лягали спати. Так минав час.

Про кого тепер послухати новини? Послухайте про сестру юнаків.

Батько і мати назвали новонароджену Ак-Памик і не зводили очей з дороги, очікуючи синів. Минув місяць, а синів усе немає. Минув рік, а їх усе немає і немає. Минуло три роки – синів як не було.

Якось до старих прийшов гість із іншого поселення і сказав:

– Недавно я бачив ваших синів. Місцина, де вони живуть, від вас не так уже й далеко. Вони поселилися в печері на такій-то горі і живуть з полювання.

Батько і мати, почувши таку новину, зраділи, приготували плов, подали його гостеві і сказали:

– Гарну ти приніс новину! Тільки от ми самі не можемо туди піти: сил немає, ми ж старі. Та якщо ти ще хоч раз побачиш наших синів, то передай їм від нас доземний уклін.

Гість поїв плову, розпрощався із старими і пішов до свого поселення. А старі жили, не зводячи очей з гори. Проте своїй дочці вони про те не сказали ні слова.

Минули місяці, минули роки. Ак-Памик виповнилося чотирнадцять років. Якось сусіди збирали жінок для роботи². Побачивши матір Ак-Памик, вони сказали:

– Дозволь своїй дочці прийти допомогти нам.

– Що ж, дозволю, – відповіла мати, – хай іде, якщо сама захоче.

А у ті давні часи був звичай: жінкам і дівчатам, які мали братів, відводилося під час такої роботи краще місце. Та, у якої братів не було, повинна була сидіти на гіршому місці.

Ак-Памик увійшла в юрту і сіла на найгіршому місці. Тут одна жінка й каже:

– Чому ти, кізонько, сіла там? Пересядь на краще місце.

– Ой, матінко, – відповідає Ак-Памик, – як же я могу сісти на краще місце, якщо у мене немає братів!

– Не кажи так! У тебе є семеро братів, сильних, як леви. А якщо твої батько й мати про них досі тобі нічого не говорили – на те є причина. Батьки твої старі й не можуть піти до братів

---

¹ У давні часи в Туркменії існував звичай: якщо у сім'ї довго не було дітей і, нарешті, народжувалась дівчинка (за звичних умов істота небажана в туркменській сім'ї), то батьки, радіючи появі дитини, розвішували всередині кибитки по стінах її різноманітні фігурки, зроблені з білої вати. (Звідси, очевидно, походить ім'я героїні казки: Ак-памик, Акпамик – біла вата.) Деякі фігурки робилися з кольорових ганчірок. (Їхні обриси використовувалися у килимовому орнаменті.) Поміж таких фігурок інколи розвішувалися і ляльки. У більш давні часи лялька, можливо, вивішувалася і над дверима. Можна припустити, що даний звичай генетично пов'язаний з материнським родом і лялька вважалася духом-покровителем жінок. Такі духи – Емагендер – у вигляді примітивних ляльок вшановуються ще й нині у текемутів, шорців та інших тюркських народностей. У Китаї також існував звичай вивішувати при народженні дівчинки ляльку.

² За давнім звичаєм, дівчата і жінки поселення нерідко збиралися разом, щоб спільно швидко що-небудь зшити, спрясти тощо. Найчастіше все це робилося перед весіллям.

самі. А тобі нічого не кажуть, щоб ти не втекла від них. Коли прийдеш додому, скажи матері: «Ой, у мене болить голова, дай мені ковурги³». Коли мати дасть тобі ковурги, ти не бери її ложкою, а попроси: «Дай мені своєю рукою». Після цього схопи матір за руку і тоді дізнаєшся все, що тобі треба.

Ак-Памик повернулася додому і сказала:

– Матінко, у мене голова болить.

– Що б ти з'їла, доню? – запитала мати.

– Дай мені трохи ковурги, матінко. Поїм, може, й легше стане, – відповіла Ак-Памик.

Мати сіла готувати ковургу.

– Дай мені трохи з вогню, – попросила Ак-Памик.

Мати хотіла було дати ложкою, та Ак-Памик сказала:

– Ні, матінко, ложка погано пахне, дай мені рукою!

Що робити? Нещасна дала їй рукою. Тоді Ак-Памик міцно ухопила матір за руку і сказала:

– Є у мене брати чи немає?

– Ой-ой! О Господи! – закричала мати, їй було гаряче.

– Є у мене брати чи немає? Не відпущу, поки не скажеш, – мовила Ак-Памик.

– Є, – відповіла бідна мати. – Семеро братів є. Вони пішли на полювання до твого народження і до цих пір не повертаються.

– Хоч відомо, чи живі вони? – запитала Ак-Памик.

– Так, вони живуть у печері на такій-то горі, – відповіла мати.

Тоді Ак-Памик відпустила руку матері і сказала:

– Я піду туди.

– Ти не знайдеш їх, – сказала мати. – Ось я зроблю тобі колобок. Коти та за ним іди. Де він зупиниться, там і будуть твої брати.

Ак-Памик взяла колобок, покотила його і пішла за ним. Прийшла вона до печери, зазирнула всередину, а в печері повно закривавленого одягу, та ще висить трохи м'яса. Ак-Памик взяла одяг, пішла до струмка і всі речі випрала. Потім вона повернулася до печери, приготувала з м'яса плов і почала чекати. Раптом бачить – йде семеро чоловіків. Ак-Памик заховалася і почала спостерігати. А брати прийшли і дивляться – скрізь усе не так, як було: одяг випраний, їжа приготовлена. Перевдягнулися брати, поїли і лягли спати.

Наступного дня рано-вранці вони пішли на полювання. Ак-Памик знову понесла одяг братів до струмка, випрала його і приготувала їжу. А потім знову заховалася. Брати повернулися з полювання і бачать: усе прибрано ще краще, ніж учора. Тоді вони порадились і вирішили: «Треба завтра підсторожити». Вранці шестеро братів пішли на полювання, а найстарший з них заховався, щоб посторожити, та й заснув. Ак-Памик укрила його ковдрою, сказала: «Спи, милий брате», – і взялася до роботи. Повернулися брати, подивилися – знову обід приготовлений, одяг випраний, а старший брат спить під ковдрою.

– Ну, хто ж так робить? – сказали брати, коли розбудили його.

– Я нічого не бачив, я заснув... – відповів він.

Наступного ранку заховався інший брат, але й він заснув. Нарешті залишився сторожити наймолодший брат. Він трохи порізав собі ногу, посипав те місце сіллю і від болю не міг заснути.

І ось коли він так сидів, раптом увійшла дівчина, випрала одяг і почала готувати їжу. Тоді брат вийшов із закутка, де ховався, і запитав.

– Ти людина чи дух?

– Я не дух, я ваша сестра, – відповіла Ак-Памик.

---

³ Ковурга – смажена пшениця, національна їжа туркменів.

Так вони познайомились. Повернулися інші брати і дуже зраділи, що у них є сестра.
– Залишайся жити в нашій печері! – сказали вони Ак-Памик.

Брати приносили з полювання м'ясо і турбувалися про свою сестру. Якось вони знову пішли на полювання, Ак-Памик подалася до струмка. Коли вона повернулася, то виявилось, що вогонь у вогнищі згас. «Що робити?» – подумала Ак-Памик. Вона вийшла надвір, роззирнулася довкола і побачила вдалині димок. «Візьму там вогню», – вирішила Ак-Памик і вирушила туди. Увійшла вона в дім, привіталася. А в домі жив старий сивий дев. Побачив він Ак-Памик і сказав:

– Якби ти зі мною не привіталася, я б тебе миттю проковтнув. Підійди, ягнятко, та пошукай у мене в голові.

От Ак-Памик пошукала трохи у нього в голові і сказала:

– Я прийшла за вогнем. Якщо у тебе є, дай мені!

– Тримай свою пелену, – відповідає дев.

Ак-Памик підставила пелену. Дев поклав туди попіл, а зверху – жарини і сказав:

– Иди, дочко, бувай здорова!

Забрала Ак-Памик усе те і пішла назад. А у неї в пелені від вогню зробилася діра, і з неї потроху сипався попіл, позначаючи слід. Ак-Памик того не знала. Вона повернулася в печеру, приготувала їжу. Потім прийшли брати.

Уранці брати знову подалися в гори. А дев вистежив Ак-Памик за попелом і прийшов до печери. Ак-Памик помітила його ще здалеку. Вона замкнула двері і почала чекати. Тоді дев сказав їй:

– Просунь крізь двері палець!

Ак-Памик просунула палець. Дев міцно ухопив його, прокусив зубами і почав смоктати кров.

– Якщо скажеш про це братам – з'їм тебе! – пригрозив дев і пішов.

Ак-Памик дуже злякалася і нічого не сказала братам. А дев почав приходити кожного дня і смоктати у неї з пальця кров. Ак-Памик худла з кожним днем.

– Гей, кізонько, що з тобою? – запитували у неї брати.

Ак-Памик нічого не відповідала. Тоді брати змовились:

– Давайте заховаємось де-небудь і дізнаємось, у чому справа.

І ось, замість того щоб піти на полювання, вони заховалися і причаїлися. Ак-Памик поробила все, замкнула двері і почала чекати. У звичний час, як завжди, прийшов дев, який вже звук смоктати кров, і закричав:

– Відкрий двері!

Тоді сім братів кинулися зусібіч на дева і порубали його на тисячу шматків. Стогони дева долітали до неба. А брати підійшли до Ак-Памик і сказали:

– Ми убили ворога. Чому ти раніше нам нічого не говорила? Треба було давно розказати! Тепер нічого не бійся.

А через місяць уночі до сімох братів прийшли деви – друзі убитого – й убили всіх братів. Ак-Памик залізла в шкуру лева, і деви її не помітили. Напившись крові братів, деви повернулися у своє поселення. Ак-Памик накрила трупи братів чим знайшла, сіла на коня і поїхала від міста до міста, від села до села розпитувати старих людей:

– Чи є спосіб оживити моїх братів?

І всі люди відповідали:

– Мабуть, такого способу немає...

Нарешті зустріла Ак-Памик одного старого, і він сказав їй:

– Оживити твоїх братів можна, та тільки це дуже-дуже важко.

– Нехай важко, дідусю, ти лиш розкажи, як? – попросила Ак-Памик.

І старий розказав:

– Є верблюдиця, яку звуть Ак-Мая. Якщо її молоком побризкати на братів, вони миттю оживуть⁴. Та тільки ж Ак-Мая – людоїдка. Тільки побачить тебе, з'їсть неодмінно. Ось верблюжа її – те людей любить. Коли хочеш добути молоко, візьми із собою гарбуз⁵.

– Боже, спаси тебе! – сказала Ак-Памик старому, попрощалася з ним і пішла шукати верблюдицю Ак-Маю.

Ось прийшла вона в одну ущелину, глянула – а там блукає верблюжа.

– Ти чиє? – запитала Ак-Памик.

– Я верблюжа Ак-Маї, – відповіло воно.

– Ну, тоді підійди до мене, – сказала Ак-Памик верблюжаті.

Почувши це, верблюжа підбігло до Ак-Памик. Вона погладила його і поцілувала, а потім сказала, чому вона прийшла.

– Добре, – відповіло верблюжа, – але якщо про це дізнається моя мати, вона з'їсть і тебе, і мене. Лізь до мене під черево. Я почну смоктати і наллю молока в твій гарбуз.

Ак-Памик погодилася і залізла верблюжаті під черево.

– Чи немає біля нас людей, чомусь я чую запах людини? – запитала верблюдиця Ак-Мая.

– Та тут і птах не може пролетіти! – відповіло верблюжа. – Як же сюди потрапить людина?

– Ні, дитя моє, мабуть, все-таки хтось є, я чую запах людини, – сказала Ак-Мая.

– Я прийшло здалеку і нікого не зустріло, – сказало верблюжа.

Тільки-но гарбуз Ак-Памик наповнився молоком, верблюжа відірвалося від матері і відійшло. Коли Ак-Памик була вже біля свого коня, верблюдиця Ак-Мая помітила її і голосно закричала. Ак-Памик ледве встигла сісти на коня і помчала. Верблюдиця кинулася її наздоганяти, але так і не наздогнала.

Тоді верблюдиця сказала:

– Стань чорним каменем, моя дитино! – і зачарувала своє верблюжа.

Кажуть, що отак чорним каменем, воно, бідолашне, і нині ще стоїть на шляху до Мекки!

Про кого тепер послухати новини? Послухайте про Ак-Памик.

Ак-Памик повернулася до своєї печери, зібрали кістки братів, розклала як треба і полила молоком верблюдиці Ак-Маї. Брати, позіхаючи і чхаючи, піднялися.

– Ох, довго ж ми спали! – сказали вони.

– Якби не я – ви спали б до дня воскресіння з мертвих, – промовила Ак-Памик і потім розповіла по порядку все, що сталося.

– Дуже тобі дякуємо, дорога сестро! – сказали брати.

А потім Ак-Памик закип'ятила чай і покликала братів:

– Сідайте, пийте!

Так семеро братів зажили знову, проводячи свої дні у полюванні. Кожен з них взяв собі дружину і влаштував бенкет. Брати продовжували любити сестру, як і раніше, але їхні дружини незлюбили Ак-Памик.

– Нас так не люблять, як її, – говорили дружини. – Давайте-но що-небудь придумаємо.

Але дружина наймолодшого брата Ак-Памик сказала:

– Ні, я не згодна. Ак-Памик мене дуже любить, і я її теж дуже люблю.

Тоді інші дружини сказали:

– Іди геть! Не хочеш діяти з нами заодно – тоді не заважай! А будеш заважати – загинеш!

Злякалася нещасна і нікому не сказала ні слова. А шість дружин зачаклували Ак-Памик і зробили її німою. День за днем Ак-Памик чахла.

– Мила сестро, що з тобою? – з тривогою запитували її брати.

---

⁴ Ак-Мая – біла верблюдиця. «Ак Маянин сյюді» (буквально «молоко білої верблюдиці») – одна з туркменських назв Молочного Шляху (Чумацького Шляху).

⁵ Гарбуз, видовбаний і висушений у вигляді посудини.

Та Ак-Памик нічого не могла відповісти. Тоді одна з дружин сказала:

– Не запитуйте у неї, що з нею. Це я знаю.

– Якщо знаєш, то скажи нам, щоб і ми знали, – попросили брати.

– Ак-Памик потрібен чоловік, її сердечко зайняти потрібно, – відповіла вона.

– Що ж, віддамо її за того, хто їй сподобається, – сказали брати.

А жінка тут і каже:

– Посадіть її на верблюда і відправте в степ. Хто їй сподобається, за того вона й вийде.

Брати всадили Ак-Памик на верблюда і пустили його в степ. Ак-Памик їхала в задумі.

У той час були в дорозі син падишаха і син візира. Дивляться вони – чорніє щось у далині. Тоді син падишаха сказав:

– У того чорного, що видніється, я беру собі верх.

– А я візьму низ, – сказав син візира.

Підїхали вони і бачать – на верблюді сидить дівчина.

– Ти людина чи дух? – запитали вони у дівчини.

Але та не зронила ні звуку.

– Звідки і куди їдеш? – запитали вони.

Відповіді не було. Тоді син падишаха сказав:

– Ну, хоч ти нічого й не відповідаєш, а зі мною поїдеш.

Син падишаха приїхав до свого міста і одружився з дівчиною.

Минув рік, і у них народився син. Того дня, коли у Ак-Памик народився син, вона заговорила. Коли син падишаха побачив, що Ак-Памик нарешті перестала бути німою, він дуже зрадив. Почалося у Ак-Памик безжурне життя. От тільки інколи їй хотілося побачити своїх братів. Так минуло чотирнадцять років.

Якось Ак-Памик зробила своєму синові золоті бабки, покликала його до себе і сказала:

– Коли ти будеш кидати бабки, примовляй так:

Я племінник семи дядьків,
Їх сестриця – моя мати.
Вийшов з бабкою золотою я,
Щоб за дядьків покидати.
Молодший дядько мій – Байрам,
За Байрама кину сам.

Про кого тепер послухати новини? Тепер послухаємо про братів Ак-Памик. Кожного дня брати Ак-Памик говорили про неї:

– Ак-Памик зробила нам добро, а ми посадили її на верблюда і сказали: «Їдь собі!»
Минуло вже чотирнадцять років. Жива вона чи померла? Ми цього не знаємо. Давайте-но поїдемо кожен в яке-небудь місто та пошукаємо її.

І ось семеро братів вирушили в різні міста. Прийшов до одного міста і Байрам, а тут зграйка дітлахів грається в бабки. Серед них один хлопчик із золотою бабкою. Кожного разу як хлопчик її кидає, він примовляє:

Я племінник семи дядьків,
Їх сестриця – моя мати.
Вийшов з бабкою золотою я,
Щоб за дядьків покидати.
Молодший дядько мій – Байрам,
За Байрама кину сам.

По цих словах дядько упізнав свого племінника.

– А ну ж бо, ходімо зі мною, – сказав Байрам і пішов з племінником.

Так Ак-Памик знайшла свого брата, а брат знайшов Ак-Памик. Вона розповіла йому про все, що з нею трапилося. Після цього брат сказав:

– Ну, я вирушаю назад.

Тоді Ак-Памик наказала людям:

– Принесіть фаланг і скорпіонів! – а сама сіла шити сім мішків.

Принесли фаланг і скорпіонів. Ак-Памик поклала їх у шість мішків і сказала братові:

– Даси по мішку кожній невістці.

А сьомий мішок вона набила кишмишем з горохом і сказала:

– А це віддаси своїй дружині.

Байрам повернувся додому і усім дружинам братів дав по мішку.

– Зовиця прислала нам подарунки! – закричали жінки і засунули руки в мішки. Тут скорпіони з фалангами і впилися їм у руки.

– Ой-ой-ой! – зчинився крик.

А Байрам покликав братів і сказав:

– Я знайшов Ак-Памик. Вона стала дружиною такого-то падишаха.

Слідом за братом приїхала й Ак-Памик. Вона розповіла про все, що з нею трапилося, і семеро братів, порадившись, прогнали своїх злих дружин. Залишилася тільки дружина Байрама, яку Ак-Памик любила до самої смерті.

* * *

Син Бахаветдіна-верблюда⁶

Було це чи не було, а в минулі часи жив чоловік на прізвисько Бахаветдін-Верблюд, і не було у нього дітей. Одного дня порадився він з дружиною, і вони вирішили продати всю худобу і піти до Кааби. Увечері лягли спати, а коли перейшло за північ, якийсь чоловік раптом промовив:

– Хук хак⁷, гей, Бахаветдіне, чому ти сумуєш?

Тоді Бахаветдін відповів:

– Немає у мене дітей, тому й сумую.

– Бог дасть тобі сина, а ти назви його Маммедджаном, – сказав той чоловік і зник.

Рівно через дев'ять місяців і десять днів народився у Бахаветдіна син, і його назвали Маммедджаном.

Бахаветдін, не маючи коштів, подався пасти верблюдів⁸, а сам усе згадував Маммедджана. Коли його синові пішов восьмий рік, почав він гратися з іншими хлопчиками, а ті й кажуть йому:

– Був би ти хороший, хіба допустив би ти, щоб твій батько пас верблюдів?

Маммедджан прийшов додому і запитав:

– Матінко, у мене ж батько є?

– Є, він пасе верблюдів, – відповідала мати.

Взяв тоді Маммедджан в руку палицю, прихопив із собою перепічку і вирушив на пошуки свого батька. Ішов він три дні і нарешті підійшов до стада верблюдів. Запитав він пастуха:

– Чиї це верблюди?

– Бахаветдіна-Верблюда, – відповідав пастух.

Пішов Маммедджан далі і знову натрапив на стадо. Дивиться він – збоку біля стада сидить якийсь старий і годує борошняною бовтанкою стару верблюдицю. Підійшов до нього Маммедджан, привітався, і старий йому відповів. От сіли вони, і старий почав запитувати хлопчика.

– Звідки ти і куди йдеш?

– Мій батько пішов пасти верблюдів, і я йду до нього, – відповідав хлопчик.

– Хто ж твій батько? – знову запитав старий.

– Мій батько Бахаветдін-Верблюд, а мати – Бібі, – відповідав хлопчик.

Тоді Бахаветдін-Верблюд обняв хлопчика за ший, поцілував його і сказав:

– Ах, синку, що тобі тут робити? Іди живи в селищі. Поклади в одну кишеню золото, в іншу – срібло і розкидай навколо себе.

А син йому відповідав:

– Як же це так, батьку: ти будеш пасти тут верблюдів, а я – жити в селищі?

Батько схвалив слова сина і вирішив повернутися додому. Почали вони збирати речі. Ось батько й доручає синові:

– Синку, продавай верблюдів – самців і самиць, усіх верблюдів продавай, тільки не віддавай оцю стару верблюдицю.

Пішов батько в селище, а до хлопчика приїхав якийсь вершник і запитав:

⁶ *Святий Бахаветдін (Бахауддін)* – дух-покровитель верблюдів. За туркменськими оповідками, валун поблизу усипальниці Шівлан-баба біля міста Кара-Кали був верблюдом святого. Бахауддін – реальна історична особа, засновник ордена дервішів «Накшбандія» (XIV ст.). Вважався покровителем гончарного ремесла в Хорезмі.

⁷ «Хук хак!» (араб. букв. «він бог», «він істина») – вигук дервішів.

⁸ Пастухи Туркменії, які займалися відгінним скотарством, більшу частину часу були відірвані від своїх родин. Робота пастуха вважалася важкою (вони жили в землянках і куренях, подовгу буваючи під відкритим небом і страждаючи від спеки, дощів та морозу) і небезпечною (постійно доводилося захищатися від хижих звірів та грабіжників).

– Чи не продаси худобу?

А Маммеджан йому відповів:

– Не продам.

– Якщо не хочеш продавати всіх верблюдів, то хоч продай трьох-чотирьох, – попросив вершник.

– Добре, – відповів Маммеджан.

Вершник покрутився в стаді і зловив стару верблюдицю.

Тоді Маммеджан йому сказав:

– Батько не велів мені продавати цю верблюдицю, і я її не продам. Візьми будь-якого іншого верблюда.

Вершник знову покрутився у стаді і знову схопив ту ж верблюдицю. Тоді Маммеджан подумав: «Якщо за верблюдицю він віддасть мені коня, що під ним, і торбу золота, то я – будь що буде – продам цю верблюдицю».

– Гей, вершнику, – сказав Маммеджан, – якщо ти віддаси мені свого коня і хурджин золота, я продам тобі цю верблюдицю.

Вершник погодився, зійшов з коня, віддав його, та ще й золото, узяв стару верблюдицю і подався собі. А слідом за старою верблюдицею кинулися бігти і всі інші. Хлопець верхи на коні намагався завернути верблюдів, та нічого з того не вийшло. Кінь під ним захропів, роздув боки і упав мертвим. Так верблюди і втекли, тому що та стара верблюдиця була матір'ю усіх верблюдів у стаді.

Маммеджан залишився пішим серед пустельного степу. Він подумав: «Як же я тепер прийду до батька і що я йому скажу?»

І подався відтоді Маммеджан світ за очі. Якось перед ним виникло місто. Серед ночі у безмісячній темряві увійшов Маммеджан у ворота міста. А дочка хана цього міста призначила біля міських воріт побачення юнакові на ймення Маммед. Той Маммед десь загуляв, забув про домовленість і не прийшов. І ось у ту хвилину, коли Маммеджан підійшов до міських воріт, хтось сказав:

– Маммед-джан⁹, ось візьми.

Маммеджан підійшов, і у нього в руках опинився хурджин золота. Озирнувся він і побачив двох коней. Маммеджан миттю прив'язав хурджин на спину одного коня. Тут із воріт вийшла дочка хана, вони сіли на коней і вирушили в дорогу. По дорозі Маммеджан не говорив ні слова, і дівчина подумала: «Чому це Маммед нічого на каже мені?» А коли нарешті зійшло сонце, вона побачила, що це якийсь гарний юнак. От приїхали вони в якесь місто й оселилися в ньому.

Якось Маммеджан вийшов на вулицю і знайшов намисто. Він повернувся додому, показав його дружині, а та й говорить:

– Такого намиста немає ні у хана, ні у падишаха.

– Якщо так, – сказав Маммеджан, – я піднесу його в дарунок ханові цього міста і познайомлюся з ним.

Він поклав на тацю багато різних речей, а зверху – намисто і вирушив до хана. Хан одразу ж вийшов йому назустріч.

– Ти мій новий нукер Маммеджан. Ти приніс мені в дарунок небачені у нас рідкісні речі, – усміхнувся хан, посадив Маммеджана на краще місце і подарував гарний халат.

Маммеджан з дружиною зажили тихо і мирно. У тому місті у Маммеджана був друг, якого він дуже любив. Якось, коли пішов дощ, Маммеджан сказав дружині:

– Напни серпанок.

---

⁹ Маммед-джан – букв. «дорогий Маммед», тут лагідне звертання. З іменем юнака Маммеджан утворює гру слів.

Коли дружина Маммедджа вийшла надвір, щоб напнути серпанок, її випадково побачив хан. Йому одразу ж відібрало мову. Потім, коли прийшов до тям, хан сказав:

– Я бачив жінку. Неодмінно відшукайте її мені, інакше я вас усіх скараю на смерть.

Поки думали, чия то може бути дружина, друг Маммедджана сказав:

– Я знаю, це дружина Маммедджана.

– Негайно приведіть її до мене! – наказав хан.

– Хан-ага, – почали говорити люди, – не можна насильно відбирати чужу дружину. Треба придумати якийсь привід.

Тоді хан сказав:

– Мої дві дочки ніяк не помиряться через те намисто. Покличте Маммедджана.

Осавул покликав Маммедджана. Не встиг він увійти в двері, як хан каже йому:

– Маммеджане, ти підніс мені намисто, через яке мої дочки ніяк не можуть помиритися.

Треба, щоб ти дістав ще таке ж.

– Буде виконано, хан-ага, – промовив Маммедджан і пішов додому.

Дружина у нього запитує:

– Маммеджане, чому такий сумний?

– Хан-ага звелів мені дістати ще таке ж намисто, – сказав Маммедджан.

– Говорила я тобі: не віддавай намисто! Так не послухався, щоб ти оглух! – закричала дружина.

Осідлав Маммедджан коня і вирушив у дорогу. Їхав він, їхав – і перед ним відкрилася долина. Подивився він, а каміння в тій долині точно таке саме, як у тому намисті. Зрадів Маммедджан і вже зібрався було наповнити камінням хурджин, як раптом помітив, що звідкись потекла кров і зразу ж перетворилася на намистини. Маммедджан подумав: «Я розкрию цю таємницю». Підійшов він і бачить – лежить мертва красуня. Дуже здивувався Маммедджан і вирішив розгадати, у чім тут справа. Подивився він довкола, а сонце вже сіло. Вирішив тоді Маммедджан тут заночувати. Ось лежить він, дрімає і бачить, що прийшов дев. Дістав дев склянку, стукнув по ній, і мертва дівчина ожила. Почав дев з дівчиною розмовляти, а на світанку зробив дівчину мертвою, склянку заховав і кудись зник. Маммедджан підійшов, узяв склянку звідти, куди її заховав дев, і стукнув по ній. Дівчина повернулася до життя і сказала:

– Гей, чоловіче! Кулан сюди своїми ногами добирається, птах – на крилах, а ти як потрапив?

– Доля привела, – відповідав Маммедджан. – А ти тепер, коли прийде дев, скажи йому: «Кажуть, душа девів знаходиться в іншому місці. Де ж твоя душа?» Дев розсердиться, але ти плач, і він розкаже тобі.

Сказавши так, Маммедджан відніс склянку на місце, приклав каменем, і дівчина знову стала мертвою. А Маммедджан пішов і ліг спати.

Ось дев, нічого не знаючи про Маммедджана, знову прийшов до дівчини. Коли він сидів розніжившись, дівчина запитала у нього:

– Я чула від батька, що душа девів знаходиться в іншому місці, так де ж твоя душа?

– Хто ти така, щоб запитувати про мою душу? – крикнув дев і дав дівчині ляпаса.

– Відтоді, як я розлучилася зі своїми батьками, у мене тут нікого, окрім тебе, не було, – сказала дівчина девові.

– Приготуй тоді овмач¹⁰, – наказав дев.

Дівчина приготувала овмач. А дев пішов і підняв камінь. З-під каменя, як із отвору посудини, полилася вода. Дев висипав овмач у воду, і з'явилася риба з кільцем у носі.

– Ось це і є моя душа, – сказав дев, показуючи рибу дівчині.

---

¹⁰ Овмач – їжа із розім'ятих у маслі шматочків гарячої перепічки.

Наступного дня дев подався на полювання, а Маммеджан підійшов до дівчини, оживив її, потім проказав слідом за нею: «Я пірім Вейсел гара!»¹¹ – і підняв камінь. Кинув він у воду перепічку і упіймав рибу. У цей час несподівано з'явився дев. Та Маммеджан випередив дева і убив рибу. Дев звалився, як підрубана чинара. Піднялася пилюга, зчинилася буря, і навколо потемніло. Потім знову прояснилося, і Маммеджан забрав із собою пері¹², хурджин з намистом і повернувся додому.

Купив Маммеджан на базарі тканину і сказав своїй дружині:

– Дівчина не вміє шити сукню, поший ти.

– Нехай шиє сама! – відповіла дружина. – Що, у неї рук немає?

Маммеджан відніс ханові намисто, а на зворотному шляху запропонував одній старій:

– Тітонько, приходь до нас шити сукню. Дамо тобі кілька кранів¹³.

– Добре, синку, – відповідала стара.

Прийшла вона до Маммеджана додому, взяла тканину і ножиці, та замість тканини розрізала собі руку. Тоді пішла стара до хана, показала йому руку і сказала:

– Хан-ага, ти знаєш новини – раніше у Маммеджана була одна дружина, а тепер стало дві. І ось поглянь: задивилася я на їхню красу і не помітила, як порізала руку.

– Ідіть покличте Маммеджана! – наказав хан.

Маммеджана покликали, і хан сказав йому.

– Маммеджане, ти маєш добути мені молоко левиць і тигриць. Це ліки для моєї матері. Даю тобі три дні. Якщо не добудеш – обов'язково тебе страчу!

Маммеджан повернувся додому сумний-пресумний.

– Чому ти пригнічений? – запитала його пері.

– Хан велить мені добути молоко левиць і тигриць, – відповідав Маммеджан.

Тоді пері сказала:

– Хіба через це плачуть? Іди у таке-то місце: там лежить старий лев із скалкою в лапі.

Ти візьми із собою щипці і шило, підкрадися тихенько і витягни скалку. Потім сховайся, і що б лев не говорив, не показуйся. Тільки тоді, коли прокаже ім'я Сулеймана¹⁴, ти можеш вийти, і він виконає все, що тобі треба.

Як було сказано, Маммеджан вирушив туди, підібрався до лева і витягнув з його лапи скалку.

– Гей, хто це? Ти помреш! – крикнув лев.

Та відповіді не було. Тоді нарешті лев промовив ім'я Сулеймана, і Маммеджан підійшов до нього.

– Ну, чоловіче, – заговорив лев, – ти зробив для мене таке добре діло. Проси тепер, що тобі треба, я все виконаю.

– Мені треба левине молоко, – сказав Маммеджан.

Тут лев крикнув: «Шір!»¹⁵ – і з'явилася згряя тигрів. Потім він крикнув: «Пелен!» – і з'явилася згряя левів. Лев дав Маммеджанові два бурдюки і сказав:

– Наповнюй.

Маммеджан наповнив обидва бурдюки і нав'ючив по одному на тигра і лева. Старий лев послав з Маммеджаном ще кілька хижаків і наказав їм:

¹¹ «Я пірім Вейсел гара!» – ймовірно, спотворена суфійська формула; у казці використовується як закляття.

¹² Пері – красуня.

¹³ Кран – перська срібна монета, одна десята частина тумана (туман – перська золота монета).

¹⁴ Сулейман – біблійний цар Соломон, який, за численними легендами, розповсюдженими у народів мусульманського Сходу, був наділений владою над усіма чарівними силами. Окрім того, він розумів мову птахів і звірів, був надзвичайно мудрим і багатим. Ім'я Сулеймана, який за релігійною традицією вважався правовірним і був пророком Аллаха, увійшло в Коран, чим і пояснюється його популярність на мусульманському Сході.

¹⁵ «Шір!» – перс. «лев»; «пелен» чи «пеленг» – перс. «барс, леопард», туркмен. «тигр».

– Коли проведете його, повертайтеся назад.

Маммеджан швидко дістався до міста. Люди, побачивши його, розбіглися і сповістили про все хана. Той вийшов назустріч Маммеджанові і закричав:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.